

MĂRTURII DIN EPOCA BRONZULUI PE TERITORIUL DIN NORDUL DOBROGEI

Raritatea vestigiilor arheologice din epoca bronzului descoperite pe teritoriul de la Gurile Dunării face ca documentarea noastră să fie încă insuficientă. Cîteva descoperiri arheologice făcute cu mai mulți ani în urmă au ridicat unele probleme legate de continuitatea de viață în această zonă.

Prima descoperire a fost făcută la Baia¹. Ea a fost urmată de cîteva cercetări de suprafață ale arheologului Eug. Comșa², pentru ca în anul 1958 să fie găsite o seceră cu buton – turtită prin ciocănire – la Dăeni³ și un celt la Sabangia⁴. În anii 1960 și 1961 au fost descoperite cele două depozite de unelte de bronz de la Sîmbăta Nouă, care sînt încadrate cronologic în Hallstattul timpuriu⁵.

În ultimii ani Muzeul „Deltai Dunării” Tulcea a continuat să-și îmbogățească în mod simțitor colecția prin achiziționarea unor piese importante, care atestă existența epocii bronzului încă din primele faze și pe aceste meleaguri.

Obiectul lucrării de față îl constituie prezentarea unor piese descoperite întîmplător și izolat în nordul Dobrogei.

Un prim exemplar achiziționat de muzeul nostru este un topor de dimensiuni mari, foarte greu și bine conservat, un ciocan-baros descoperit în satul Parcheș, com. Somova, jud. Tulcea (Pl. I/1). Este din granit, de culoare neagră-cenușie. Toporul a fost puternic lustruit și prevăzut cu șanț, de fapt o ștrangulație plasată mai mult spre ceafă. Tăișul este lat

¹ V. Pârvan, *La „Statue-menhir” de Hamangia*, în *Dacia*, II, 1925, p. 422.

² Eug. Comșa, *Contribuții la harta arheologică a Dobrogei de nord-vest*, SCIV, IV, 1953, 3–4, p. 751.

³ A. Aricescu, *Depozitele de bronzuri din Dobrogea*, SCIV, XVI, 1965, 1, p. 17, fig. 6/2 și *Depozite de unelte, arme și podoabe din bronz din Dobrogea*, Pontica, 3, 1970, p. 25 și urm.

⁴ *Ibidem*, p. 17–18, fig. 2.

⁵ *Ibidem*, p. 26–33, fig. 6–9.

și aplatizat, iar brațul-ciocan este mai scurt și mult mai ascuțit. Prezintă urme de cioplire atât pe corp, cât și pe tăiș. Dimensiuni : lungimea 16 cm ; lățimea maximă 10 cm ; grosimea maximă 6 cm ; greutatea 1,450 kg.

Tipuri de topoare asemănătoare exemplarului de la Parcheș au mai fost descoperite pe teritoriul țării noastre în Oltenia⁶ și pe teritoriul Bulgariei în peștera Devetaki din Bazinul Iskerului⁷, fiind plasate în epoca bronzului⁸.

Un alt exemplar este un topor de bronz descoperit la Mahmudia, în punctul numit Cairacul Mare, fiind al doilea exemplar care provine din această comună și al treilea de pe teritoriul jud. Tulcea (Pl. 1/2).

Toporul amintit este de bronz, cu gaură de înmănușare transversală și prevăzut cu manșon simplu. Piesa este greoaie. Prezintă un profil longitudinal curbat ; lama se lățește spre tăișul convex, care n-a fost pregătit pentru utilizare. Are un aspect foarte îngrijit ; nu prezintă asperități sau mici goluri și nu se observă nici o urmă de metal prelins. Patina verde închis s-a păstrat foarte bine atât pe întreaga suprafață a lamei, a tăișului, cât și pe manșon sau în interiorul acestuia. Secțiunea transversală a toporului este hexagonală. Dimensiuni : lungimea 13,5 cm, din care lama 9,5 cm ; diametrul manșonului 3 cm ; lățimea lamei sub manșon 4,5 cm și la tăiș 6 cm ; grosimea lamei sub manșon 2,5 cm și la tăiș 0,5 cm ; greutatea 820 gr.

Datarea acestui topor o vom face pe baze tipologice, deoarece piesa provine dintr-o descoperire întâmplătoare, izolată și nu dintr-un context arheologic.

Prin forma sa exemplarul de la Mahmudia face parte din categoria topoarelor cu gaură de înmănușare transversală, prevăzute cu manșon. Acest tip de topor cu lama curbată și tăiș lățit se încadrează în tipul Darabani, răspândit în Moldova și Ucraina de apus⁹ la începutul perioadei mijlocii a epocii bronzului.

Un topor asemănător exemplarului de la Mahmudia, dar de aramă a fost descoperit la Găiceana¹⁰. În comparație cu piesa de la Găiceana, toporul de la Mahmudia are un profil longitudinal mult mai curbat, este mai scurt, iar manșonul este mai puțin reliefat.

Un exemplar identic cu piesa de la Mahmudia a fost descoperit la Vorgolska, pe teritoriul Uniunii Sovietice, într-o așezare a culturii Srubniia¹¹.

Primul exemplar de la Mahmudia¹² este tot o piesă greoaie și a fost atribuit tipologic grupului Turbino¹³.

⁶ D. Berciu, *Arheologia Preistorică a Olteniei*, 1939, p. 89, fig. 104/6, și *Catalogul muzeului arheologic din Tr. Severin*, Materiale, I, 1953, p. 653, pl. XII, B-3.

⁷ Izvestija — Sofia, V, 1928/29, 1929, p. 312, fig. 171.

⁸ D. Berciu, *Materiale*, I, 1953, p. 636.

⁹ Al. Vulpe și E. Tudor, *Cu privire la topoarele de metal cu gaură de înmănușare transversală*, SCIV, 21, 1970, 3, p. 423.

¹⁰ Marilena Florescu și Viorel Căpitanu — *Topoare de aramă și de bronz descoperite la Găiceana*, AM, II-III, 1964, p. 446, fig. 1.

¹¹ A. D. Priahin, *Volgolscoe poselenie srubnoi culturī*, SA, 3, 1968, p. 186, fig. 3/3.

¹² Provine dintr-o colecție particulară și se află în Muzeul județean Galați.

¹³ Al. Vulpe și E. Tudor, *op. cit.*, p. 424.

Atît tipul Darabani cît și Turbino sînt datate în perioada mijlocie a epocii bronzului.

Prin descoperirea toporului de la Mahmudia cu un aspect foarte îngrijit, fără goluri de turnare, asistăm deja la o perfecționare a metalur-giei bronzului.

În toamna anului 1976 muzeul din Tulcea a achiziționat o piesă de piatră de la Măcin. Ea a fost descoperită întîmplător și izolat pe dealul Urliga, la nord de orașul Măcin și reprezintă un sceptru¹⁴ (Pl. I/3).

Piesa este din gresie silicioasă de culoare verde închis, nefinisată complet, prezentînd pe unele locuri un lustru mai puternic. Are o formă aproximativ tronconică, cu înălțimea de 24 cm, diametrul maxim (baza) de 7,5 cm. În partea superioară se termină printr-o proeminență butonată cu un diametru de 6 cm. Are greutatea de 1,460 kg. Sub proeminența butonată se află profilat „umărul”, iar de sub el pornește corpul ușor evazat spre exterior. Atît partea superioară cît și baza sceptrului sînt ușor concave.

Piese asemănătoare exemplarului de la Măcin, mergînd pînă la identitate au fost descoperite în anul 1968 în Moldova, la Voinești jud. Vaslui¹⁵ și la Fitionești (jud. Vrancea)¹⁶.

În anul 1969 tot la Voinești, în același punct s-a descoperit încă un sceptru din gresie silicioasă, decorat pe umăr cu patru butoni dispuși orizontal și simetric¹⁷.

Pe locul descoperirii sceptrelor de la Voinești au fost adunate fragmente ceramice care aparțin culturilor Monteoru (fazele IC₃, IC₂ și IIb) și Noua¹⁸, iar la Fitionești există o așezare Monteoru în care sînt atestate mai multe faze din evoluția acestei culturi¹⁹. Deci piesele pot fi datate în perioada bronzului mijlociu și tîrziu.

Pînă în prezent nu se cunoaște pe teritoriul Dobrogei nici o așezare care ar putea aparține bronzului timpuriu și mijlociu. Doar pentru bronzul tîrziu este documentată cultura de tip Coslogeni (sec. XIV-XII î.e.n.) și care se încadrează în marele complex cultural Sabatinovka – Coslogeni – Noua²⁰.

Sceptrul de la Măcin poate fi atribuit, în raport cu analogiile prezentate mai sus, bronzului mijlociu și tîrziu.

O piesă deosebită de exemplarele cunoscute pînă în prezent a fost descoperită în anul 1959, în satul Parcheș, com. Somova, jud. Tulcea (Pl. I/4). Este un sceptru din gresie silicioasă de culoare verzuie, foarte

¹⁴ A fost descoperită în perioada anilor 1960–1961 de către Tăure Ion, din Măcin, căruia îi aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

¹⁵ Ioan Mitrea, *Un sceptru de piatră descoperit la Voinești*, Memoria Antiquitatis, I, 1969, p. 312–314, fig. 1 și p. 315, fig. 3/1.

¹⁶ *Ibidem*, p. 314, fig. 3/2.

¹⁷ I. Mitrea, *Cercetări arheologice în nordul colinelor Tutovei*, Studii și cercetări științifice, Institutul pedagogic Bacău, 1972, p. 131 și urm., fig. 11/2.

¹⁸ *Ibidem*, p. 316.

¹⁹ *Ibidem*, p. 316 și Marilena Florescu, Gh. Constantinescu: *Așezarea din epoca bronzului de la Minăstioara-Fitionești*, Danubius, I, 1967, p. 61 și urm.

²⁰ Seb. Morinz și Niță Anghelescu, *O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni*, SCIV, 21, 1970, 3, p. 412–413.

bine lustruit și de formă tronconică. Dimensiuni : înălțimea 20 cm ; diametrul maxim de 6,5 cm ; diametrul bazei de 5,5 cm. Partea superioară se termină printr-o proeminență evazată cu diametrul de 3,8 cm. Are o greutate de 1,300 kg. Partea superioară a piesei este dreaptă, iar baza este concavă. Pe corp, mai mult spre bază, prezintă o mică strangulație care poate fi pusă în legătură cu o eventuală refolosire a piesei. Exemplarul de la Parcheș este deosebit față de celelalte piese descoperite la Voinești, Fitionești, Galați²¹ și Cikalovka și Nipru²², prin faptul că profilul său este ușor concav, nu prezintă capătul superior butonat și nu este prevăzut cu un „umăr” ușor reliefat sau decorat cu patru butoni dispuși orizontal sau simetric.

După informațiile pe care le avem o piesă identică cu aceasta nu s-a descoperit. Ca formă generală se aseamănă totuși cu celelalte exemplare cunoscute și se poate încadra tot în epoca bronzului.

În afara pieselor amintite mai sus se cunosc și alte sceptre descoperite pe teritoriul României (Pl. II).

Pe teritoriul Moldovei au mai fost descoperite trei exemplare, dintre care unul întreg în com. Găiceana, jud. Bacău asemănător primei piese de la Voinești și alte două în stare fragmentară la Voinești și Huși²³.

În Cîmpia Munteniei au fost descoperite patru exemplare : unul fragmentar la Dorobanțu, jud. Ialomița, într-un strat cultural Coslogeni ; altul la Coțofanca, com. Gurbănești, jud. Ilfov ; apoi la Vlădiceasca, com. Valea Argovei, jud. Ilfov, în vecinătatea așezărilor de tip Coslogeni și al patrulea la Băești-Aldeni, com. Cernătești, jud. Buzău, în punctul numit „Muchia Vulturului”, în preajma unor așezări aparținând culturii Monteoru²⁴).

De menționat este faptul că dintre toate sceptrele descoperite pînă în prezent numai două exemplare au fost găsite în complexe arheologice. Este cazul piesei de la Dorobanțu aparținând culturii Coslogeni și a piesei de la Cikalovka, pe Nipru, descoperită într-o așezare a culturii Sabatinovka²⁵).

Toate celelalte exemplare au fost găsite la suprafață, în vecinătatea unor așezări ce aparțin epocii bronzului, cum ar fi piesele din Moldova și Muntenia sau izolat ca în cazul celor două sceptre din nordul Dobrogei.

Datorită analogiilor apropiate, piesele din nordul Dobrogei au fost încadrate în aceeași perioadă. Piesele de la Măcin și Parcheș reprezintă sceptre, arme distinctive, considerate ca semne simbolice ale puterii unor șefi de triburi.

Ne întrebăm dacă aceste descoperiri relativ izolate, situate în nordul Dobrogei sînt întimplătoare sau marchează un anumit orizont cultural.

²¹ I. T. Dragomir, *Descoperiri arheologice pe actualul teritoriu al Galațiului din cele mai vechi timpuri și pînă la întemeierea orașului*, Danubius, I, 1967, p. 181, fig. 2/1.

²² I. N. Sarafutdinova, *Poselennia epohi, piznoi bronzu poblizu Kremenciuka*, în *Arheologhia Kiev*, XVII, 1964, p. 153-169, fig. 7/1.

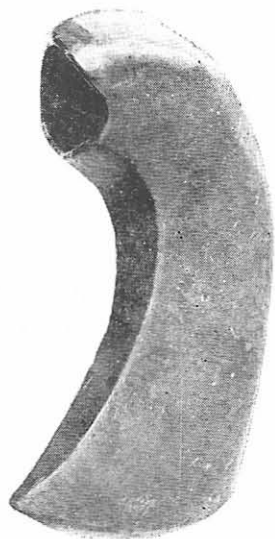
²³ Celui de-al III-lea sceptru descoperit la Voinești, jud. Vaslui îi lipsește capătul butonat. Piesa de la Huși a fost descoperită în imperjurimi și se află în muzeul din localitate. Mulțumim și pe această cale arheologului I. Mitrea pentru informațiile oferite.

²⁴ Informațiile le avem de la arheologul Sebastian Morintz, căruia îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

²⁵ I. N. Sarafutdinova, *K. voprosu o Sabatinovskoi Kulture*, în SA, 3, 1968, p. 19.

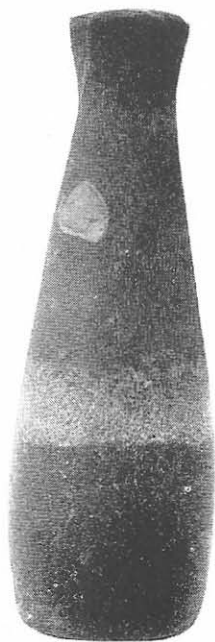
1

2

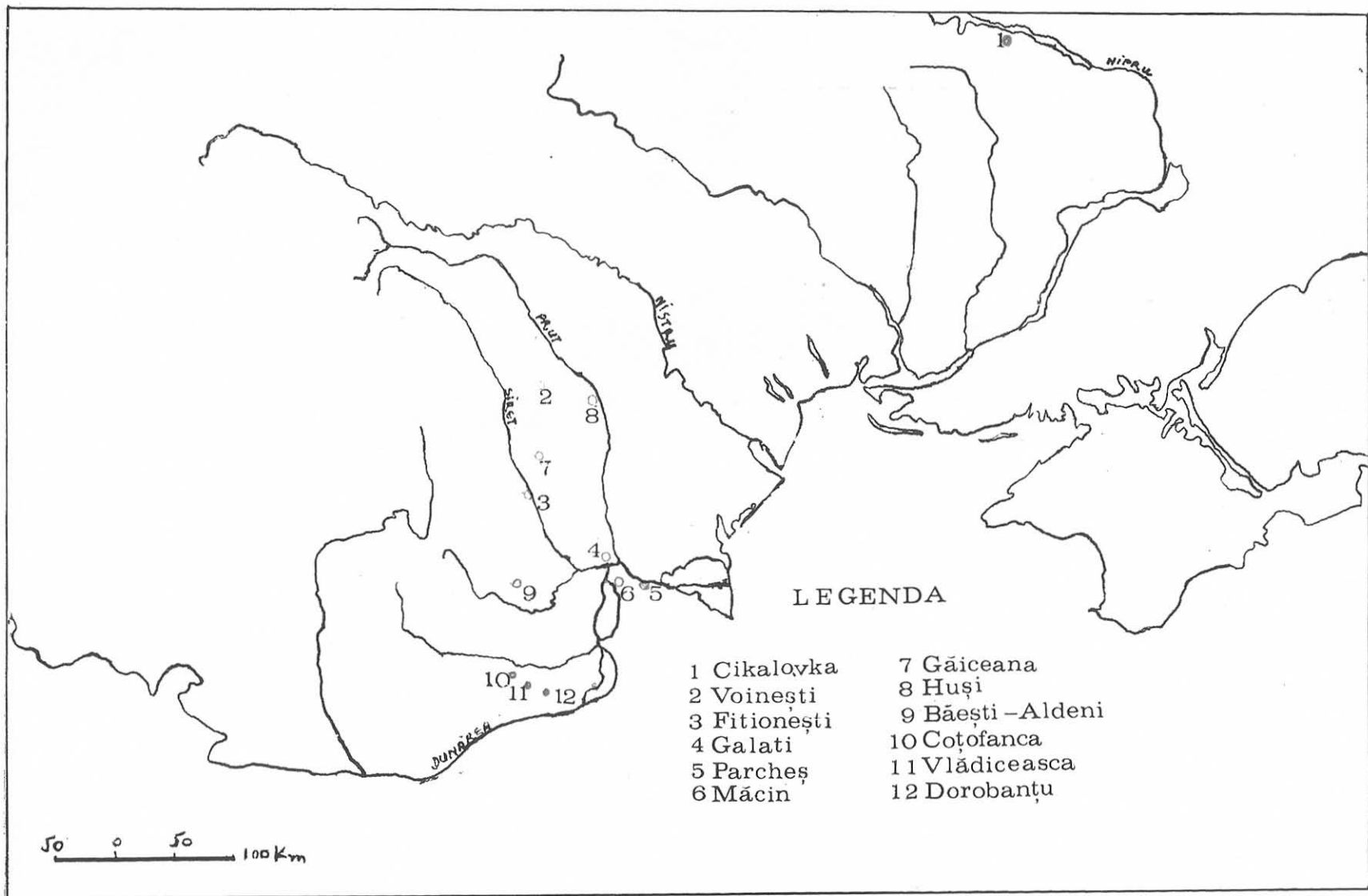

3

4

Planșa 1 — Topoare și sceptre descoperite în nordul Dobrogei ;
1 Parcheș ; 2. Mahmudia ; 3 Măcin ; 4. Parcheș.

Planșa II - Harta răspândirii sceptrilor cunoscute pînă în prezent.

Prin descoperirea acestor piese credem că se aduce o nouă contribuție la cunoașterea epocii bronzului în nordul Dobrogei.

Sperăm că în anii următori, prin întensificarea cercetărilor de suprafață și prin săpături sistematice, să conturăm mai bine această perioadă.

RÉSUMÉ

TÉMOIGNAGES DE L'ÉPOQUE DU BRONZE SUR LE TERRITOIRE DU NORD DE LA DOBROUDJA

La rareté des vestiges archéologiques de l'époque du bronze découverts sur le territoire des Bouches du Danube rend notre documentation encore insuffisante. Quelques découvertes archéologiques faites il y a plusieurs années ont soulevé certains problèmes concernant la continuité d'habitation dans la zone mentionnée.

Dernièrement le Musée „Le Delta du Danube” de Tulcea a fait l'acquisition de quelques pièces qui attestent l'existence de l'époque du bronze sur ce territoire dès ses premières phases.

L'objet de ce travail est de présenter ces quelques pièces, découvertes par hasard au nord de la Dobroudja.

Un premier exemplaire est une hâche de grandes dimensions, découverte dans le périmètre du village de Parcheș, commune de Somova, département de Tulcea, (planche 1/1). Des hâches semblables quant à la forme ont déjà été découvertes tant sur le territoire de la Roumanie, à Ostrovul Corbului, que sur celui de la Bulgarie, à Devetaki, et ont été encadrées chronologiquement dans l'époque du bronze.

Un autre exemplaire a été découvert à Mahmudia, département de Tulcea. C'est une hâche en bronze, pourvue d'un orifice d'emmanchement transversal et d'un manchon simple (planche 1/2). Elle appartient au type Darabani, répandu en Moldavie et en Ukraine de l'ouest, type encadré au début de la période moyenne de l'époque du bronze.

Outre les objets présentés ci-dessus, on a encore découvert deux autres pièces représentant des sceptres.

Ainsi, en automne 1976, à Măcin, département de Tulcea, a été découvert un sceptre de forme tronconique, la partie supérieure terminée par une proéminence boutonée (planche 1/3). Des pièces semblables, jusqu'à l'identité, ont été découvertes en Moldavie, à Voinești (dép. de Vaslui) et à Fitionești (dép. de Vrancea), dans les deux localités ayant été attestées des habitations appartenant aux cultures Monteoru (phases IC₃, IC₂ et IIb) et Noua. Basé sur les analogies, on encadre le sceptre de Măcin entre les périodes moyenne et tardive de l'époque du bronze.

Le deuxième sceptre, découvert à Parcheș, commune de Somova, département de Tulcea, présente quelques petites différences par rapport aux exemplaires connus jusqu'à présent et appartient à la même période (planche 1/4).

La carte des localités où on a découvert des sceptres une fois dressée, il en résulte que, jusqu'à présent, on a dépisté de telles pièces dans 10 localités sur le territoire de notre pays (planche II).

LISTE DE FIGURES

Planche I – Découvertes des hâches et des sceptres au nord de la Dobroudja.
1. Parcheș ; 2. Mahmudia ; 3. Măcin ; 4. Parcheș.

Planche II – Carte de la distribution des sceptres découverts jusqu'à présent.